VVOG Openbaar Groen-awards 2020

Stad Antwerpen Stadsbeheer – Groen en Begraafplaatsen

Schoonselhof - de permanente ontwikkeling van duurzaam beheer

Van een dode naar een levende begraafplaats

Met de kandidatuur voor de Openbaargroen-awards 2020 wil de stad Antwerpen het Schoonselhof voorstellen als:

- actieve begraafplaats die in Vlaanderen de transformatie **van dode naar levende plaats** waarmaakt;
- met o.m. drie landschapsbeheermaatregelen die in stapsgewijs werden ingevoerd:

1. **verschraling sinds 2009**
2. **extensief maaibeheer sinds 2014**
3. **schaapbegrazing sinds 2020**

Permanente ontwikkeling van een duurzaam beheerde begraafplaats

1. Voortschrijdende inzichten verplichten elke beheerder tot **permanente ontwikkeling van beheerskeuzes**

2. Het invoeren van nieuwe beheermaatregelen vereist meer dan een keuze. Het gaat om een pad van **ontwikkelen, monitoren, evalueren en desgewenst bijsturen**

3. Met deze voorstelling beogen wij om **resultaten van beheerkeuzes, die al jaren geleden werden genomen, te delen**

Meer duurzaam begraafplaatsbeheer: …nieuwe uitdagingen

Verschraling - extensief maaibeheer en schaapbegrazing kunnen antwoorden bieden op actuele uitdagingen:

Hoe **natuur introduceren** en verwachtingen van klanten verzoenen?

Hoe **duurzaam maaibeheer** invoeren en tegelijk efficiëntie maximaliseren?

Hoe een dodenakker **opwaarderen tot een plaats van leven**, waar **biodiversiteit en natuurwaarde** verhoogt?

…

En wat met de verwachtingen van klanten van begraafplaatsen?

Wat zijn klassieke verwachtingen van begraafplaatsklanten?

- respect voor overledenen en nabestaanden uitdrukken door gazons strak te maaien, door orde en netheid op een begraafplaats te creëren

Hoe verandering begeleiden?

- Voor de fundamentele functie van rouwverwerking van de begraafplaats is het essentieel om aan klanten de voordelen van nieuwe beheerkeuzes te verduidelijken = communicatie!
- Meer leven op een begraafplaats kan ook bijdragen aan hoop, troost en rouwverwerking.
- Verandering verwerken kost tijd…

1. Verschralen, wat levert dat op?

- Hoe?
  Verschralen van bodems bevorderen door afvoer van maaisel en stopzetten van bemesting;
- Hoe lang?
  Invoeren van systematische verschraling van het landschap = een proces van jaren;
- Welke resultaten?
  Zeldzame plantensoorten verschijnen, insecten (alg. fauna) krijgen meer overlevingskansen, een keten van leven herstart, biodiversiteit verhoogt en een natuurlandschap (heischraal grasland) keert terug.
- Wat levert het op voor de beheerder?
  Maaibeheer wordt meer efficiënt omdat de maaifrequentie verlaagt en hoeveelheid maaisel daalt.

Hoe ziet dat er uit na 10 jaar verschraling?

Heischraal grasland is teruggekeerd als meer waardevol alternatief voor een strak gemaaid, maar verder ecologisch weinig waardevol gazon

Stap 2: hoe extensief maaibeheer als logisch gevolg van verschraling invoeren?

1. Niet overal, wel gezoneerd en planmatig in kaart gebracht
2. Geleidelijk – stap voor stap

<u>Tip: begin met welke plaatsen blijven intensief beheerd</u>

strooiweiden, militaire ereperken, groene wandelpaden - zodat bezoekers bij een graf kunnen komen, …

Hoe plaatsen kiezen om extensief te beheren?

- Plaatsen waar niet gewandeld wordt en de natuur haar gang mag gaan: zoals ruimtes tussen graven, schuine taluds, delen van begraafperken die nog niet in gebruik zijn, open weilanden, enz.
- Plaatsen waar reeds waardevolle soorten opduiken

Tips:

1. maai een zuiverheidsboord om een extensief beheerd grasland en/of een maai er een wandelpad doorheen

2. Met communicatieborden werden de maatregelen en hun voordelen voor de bezoeker verduidelijkt

3. Labelling door Natuurpunt van zones met extensief beheer

Resultaten van onderzoek naar zeldzame plantensoorten door Natuurpunt

- In 2018 werden 289 plantensoorten geïdentificeerd waarvan er zijn 9 zeldzaam zijn: **gevlekte orchis** waargenomen op 9 plaatsen en 594 exemplaren geteld , **tandjesgras, beemdkroon, korenbloem, struikhei**, **grasklokje** op 6 locaties gezien met in totaal 35 exemplaren. **Borstelgras** als indicatorsoort voor heischrale landschappen op drie plaatsen in totaal 43m², **stengelloze sleutelbloem en stijve ogentroost**.
- Minder zeldzaam maar vermeldenswaard zijn **bosanemoon**, op vijf plaatsen gevonden, met een totale oppervlakte van 22 m², **mannetjesereprijs**, een kenmerkende soort voor heischrale graslanden op 4 groeiplaatsen die samen 79m² bedekken, **rapunzelklokje** werd op zeven locaties waargenomen, **gewone salomonszegel** werd op 15 locaties waargenomen, met een totale oppervlakte van 25 m², **zandblauwtje** als belangrijke waardplant voor wilde bijen.
- **Knolsteenbreek** is een karakteristieke soort van glanshavergraslanden op vochtige standplaatsen en werd in 2017 voor het eerst opgemerkt in het Schoonselhof.

Verschraling en extensief beheer: 1+1 = 3

Voor de invoering van extensief beheer was de **gevlekte orchis** eerder zeldzaam op de begraafplaats. Nu tiert ze welig op vele taluds die slechts één maal per jaar worden gemaaid (foto Lindendreef)

Verschraling en extensief beheer = meer natuur op de begraafplaats

In de randen van boszones is de **bosanemoon en boshyacint** een welkome verschijning (foto rand sterrenbos)

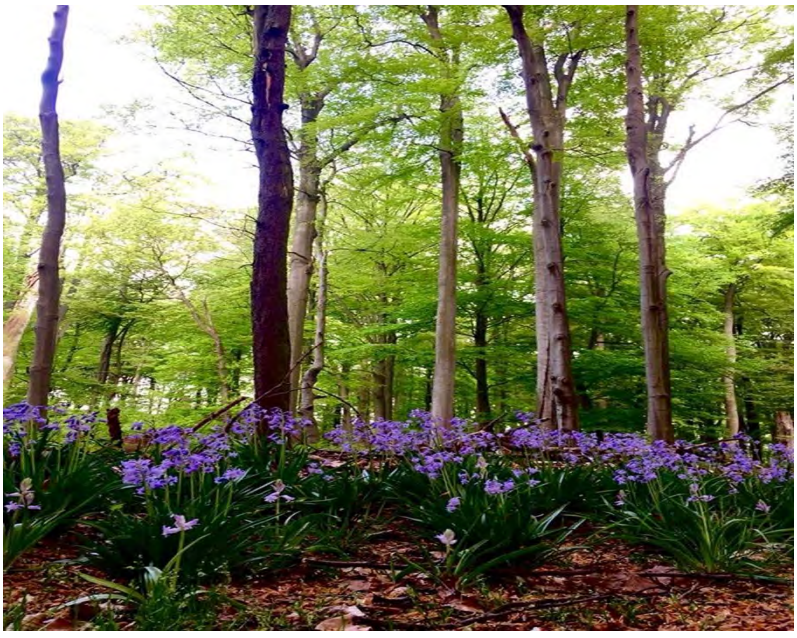

Stap 3: waarom schapen op een begraafplaats?

Schoonselhof telt 8 kilometer aan grachtkanten. Om te vermijden dat de taluds aan deze grachten dichtgroeien werden ze tot voor kort machinaal gemaaid. Dit heeft echter nadelen:

- verdichting van de ondergrond en beschadiging van boomwortels in dreven;
- lawaai en uitlaatgassen verstoren de rust voor bezoekers en de aanwezige fauna.

Waarom schapen op een begraafplaats: 1904

Schaapbegrazing: heeft dat voordelen?

• invasieve planten, zaailingen en struiken die grachten verhouten en overwoekeren worden **teruggedrongen**;

• begrazing **verhoogt de biodiversiteit** en zorgt voor een **gevarieerde kruidlaag;**

• het beschermde **landschap behoudt zijn vorm** op een natuurlijke wijze;

• de **uitstraling van rust en bezinning** op een begraafplaats wordt versterkt.

<u>Monitoring van een nieuwe maatregel:</u>

In samenwerking met Natuurpunt werd voor de aanvang een nulmeting uitgevoerd om de evolutie qua plantensoorten en resultaten te monitoren en evalueren.

<u>Opgelet:</u>

Schapen grazen niet tussen rustplaatsen – bezoekers zijn gecharmeerd

2020